

BUITEN

27^E JAARGANG N^O. 8

ZATERDAG 25 FEBRUARI 1933

DE SCHADUWEN ZIJN NOG LANG IN FEBRUARI!

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE SCHADUWEN ZIJN NOG LANG IN FEBRUARI! (ILL.)	BLZ. 91
UIT HET GODSDIENSTIGE LEVEN IN MIDDELEEUWSCH ITALIË, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (3)	BLZ. 92—93
MIJN CADEAU VAN PRINS CARNAVAL, DOOR M. VAN ITTERSUM	BLZ. 93, 102
BLOEIENDE HEESTERS IN LENTE EN VOORZOMER (GEÏLL.), (VERVOLG), DOOR G. KROMDIJK.	BLZ. 94—96
HET „GEBONDEN HOOFD” VAN WORMER (GEÏLL.), DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 95—97
LANGS DE KUST VAN DALMATIË (GEÏLL.), (SLOT), DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ. 98—100
AVOND (GEDICHT), DOOR S. V. H.	BLZ. 99
DE ARENPALM (ARENGA PINNATA) IN DE MINA- HASSA (GEÏLL.), DOOR J. H. R. BROEDER	BLZ. 100—101
AZALEA'S (GEÏLL.), DOOR L. S.	BLZ. 101—102

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74-76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

Uit het godsdienstige leven in Middeleeuwsch Italië

3) DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI

I. DONNA ANGELICATA; DE DIENST DER MADONNA

MET het opleven der humane gevoelens neemt ook de eeredienst van de Moeder Gods toe in betekenis en bereikt in de XIIe en XIIIe eeuw zijn hoogtepunt.

Deze cultus was reeds in de eerste eeuwen van het Christendom opgekomen en de oudste kerkvaders, zooals Justinus († 202), de Heilige Cyrillus van Jeruzalem († 386), geven de volgende verklaring ervan: Eva had de menschheid in het verderf gestort en Maria heeft haar weer teruggevoerd tot het pad der deugd. Maria is bij hen en ook volgens de meening der andere kerkvaders de vrouw zonder zonde, het ideaal van alle deugden, de bemiddelaarster tusschen God en de menschheid — *advocata nostra*, de hulpe bij de verlossing der menschen. Maria was niet ondergeschikt aan de wetten der natuur, zij behoort tot de wereld der wonderen en God heeft haar bovenal lief.

Altijd en overal neemt zij de menschen in bescherming, die bij haar hun toevlucht zoeken, doch vooral breidt zij haar vleugelen uit over de verdrukte onschuld. Toen de martelaar St. Cyprianus nog heiden was, werd hij verliefd op de schoone Christin Justina, maar aangezien zijn liefde onbeantwoord bleef, riep hij een demon te hulp, om haar wil te breken. Justina wendde zich tot de Moeder Gods, die haar bevrijdde uit de klauwen van den duivel.

Er ontstonden verschillende secten, sommige tegen de vereering van Maria, andere die haar tot een Godheid wilden verheffen, gelijk de secte der Kallirydianen, die in de IVE eeuw haar aanhang vond onder de vrouwen van Arabië.

Het heftigst verzette zich Nestorius in de eerste helft der Ve eeuw tegen de plaats, die Maria in de kerk innam; diens tengevolge kwam in het jaar 431 te Ephese het beroemde derde concilie bijeen, dat zijn leer verwierp.

De cultus der Moeder Gods sprak zóó tot het menschelijk hart en bracht zulk een vertroosting aan de lijdende menschheid, dat iedere ketterij tegen dezen eeredienst het tegendeel bewerkte.

De poëzie en de beeldende kunsten der Christenen ontleenden aan het leven en de legenden van Maria hun liefkoosde thema's. Vooral het geloof, dat na het sterven van den mensch, Maria zijn ziel onder haar hoede neemt, oefende een grooten invloed uit op de kunst. Iedereen verlangde de beeltenis der Moeder Gods op zijn grafsteen gebeiteld of in zijn woonvertrek geschilderd te zien.

Onder de bescherming van Maria gevoelde de mensch zich het veiligst: keizer Heraclius liet op de schepen van zijn vloot schilderingen van de Moeder Gods aanbrengen, het volk sneed haar beeltenis zelfs in houten huisraad bij wijze van talisman. De anachoreten in Syrië en Egypte versierden hun grotten met voorstellingen van Maria.

De poëzie was in dit opzicht de beeldende kunsten ver vooruit. Thema's, die eerst later door het penseel werden weergegeven, dienden reeds in de eerste eeuwen tot stof voor de Christelijke epopeeën en hymnen.

De Engelsche groetenis was reeds van begin af aan een geliefd onderwerp voor de dichters. De Heilige Ambrosius zingt in vier hymnen den lof van Maria; Prudentius († omstreeks het jaar 413), wellicht de grootste dichter onder de oude Christenen, laat zijn luit eveneens klinken ter harer eere en met bijzondere voorliefde wendde zich de zoogenaamde Syrische dichters, waaronder in de eerste plaats Ephrem, tot haar.

De motieven, die tot onderwerp dienden voor de schilderingen van Duccio, Giotto en andere Italiaansche kunstenaars, waren door de dichters der eerste eeuwen van het Christendom reeds in alle bijzonderheden weergegeven in plastische beschrijvingen.

Scenes uit het leven van Joachim en Anna, de geboorte van Maria, Maria in den tempel, haar verloving, de geboorte van Christus, de Drie Koningen, de vlucht naar Egypte, de rustpoosrijdens de reis onder den palmboom, te midden van de oude ruïnen en wilde dieren, Maria bij den dood van Joseph — al deze thema's vindt men in de poëzie der eerste Christenen. Zelfs Maria als bedwingster van den Satan, waarbij zij de slang vertreedt, is op poetische wijze geschilderd door Prudentius.

Met iedere eeuw der Christelijke jaartelling zien wij den cultus der Madonna toenemen; in het Westen breidt deze eeredienst zich in de Ve eeuw uit, vooral in Rome en in de steden, die rechtstreeks betrekkingen onderhielden met het Oosten, zooals Venetië en Ravenna.

In later tijd stonden de middeleeuwsche denkbeelden van ridderlijkheid in nauw verband met den Mariadienst. Kerk en ridderschap streden er om, haar de grootste eer te bewijzen. De kerk voerde bij de diensten hymnen in ter eere van Maria, welke de gemeente zong na het Magnificat. De kerkvaders hadden deze hymnen gedicht en meer dan vier honderd zijn in de litteratuur der Middeleeuwen bewaard gebleven. Het heerlijke lied „Ave stella maris” stamt uit de Xe eeuw. Ook werd in de tiende eeuw één dag in de week aan haar gewijd.

Geestdriftige en begaafde dienaren der kerk ontplooiden al hun dichterlijk talent bij de adoratie der Moeder Gods; zoo achtte in de XIe eeuw een zekere Petrus Damiani, eerst kluizenaar en straatprediker, later kardinaal en schrijver van grooten invloed, het zijn schoonste taak Maria te eeren in woord en geschrifte.

Door de kruistochten zijn de zoogenaamde apocriefen ingevoerd, een cyclus van bijbelsche legenden, welke zeer gewaardeerd werden, omdat zij bijzonderheden bevatten uit het leven van Maria, die in de Heilige Schrift niet voorkwamen. Met deze legenden en den bijbel tot grondslag begon men in de XIIIe eeuw populaire levensbeschrijvingen samen te stellen van Christus en Maria, die tot de meest gezochte lectuur gingen behooren. Niet alleen in Italië, maar ook in Frankrijk en in Duitschland verschenen steeds meer dichtwerken, met het leven van Maria als onderwerp, in overeenstemming met de begrippen van het volk waarvoor zij geschreven waren. Het tooneel van deze levens was meestal ontleend aan het eigen volk en aan den tijd, waarin zij verschenen, en zooals wij op Bijbelsche platen Italiaansche of Fransche kleederdrachten zien en gebouwen in gothischen stijl, zoo heeft in de poëzie Maria de allures van een Middeleeuwsche burchtvrouw of van een nederig, devoot nonneken.

De Latijnsch-Italiaansche legenden, die onmiddellijk waren geput uit de Oostersche bronnen, stonden de Bijbelsche tradities nog het naast.

Deze poetische uiting bereikte menigmaal een hoogen trap van dichterlijke schoonheid; vol edele gevoelens, had zij buitengewonen invloed op het menschelijk hart en bevrijdde den geest van de middeleeuwsche ruwheid.

Dergelijke verhalen zijn bij honderden ontstaan in de XIIIe eeuw, het meest in aanzien was echter, naast de Fransche poëzie, de Legenda aurea, opgesteld omstreeks het

jaar 1255 door den Dominicaan Jacopo Voragine, bisschop van Genua. In talloze afschriften is dit wonderschoone boek verspreid en nog na de uitvinding der drukkunst verschenen alleen reeds in de jaren van 1470—1500 een honderdtal Latijnsche uitgaven, ongetreft nog de overzettingen in alle bekende talen. Weinige werken in de Christenwereld maakten zóó lang deel uit van de geestelijke rijkdommen der menschheid, als deze bundel legenden. Gedurende drie honderd jaren, van de XIIIe tot de XVIe eeuw, was dit wellicht het populairste boek in Europa.

De legenden, die betrekking hebben op het leven van Maria, in het bijzonder de „geboorte”, de „engelsche groetenis” en de „hemelvaart”, worden daar in zulk een poetischen eenvoud, zoo warmhartig en gevoelvol verteld, dat zij in deze harde tijden wel zeer veredelend gewerkt zullen hebben op de lezers.

Voor de schilderkunst werd het boek van Voragine een onuitputtelijke bron van motieven en van teere, devote inspiratie.

De dichtkunst der troubadours en vooral die der Deutsche Minnesänger, heeft den Mariadienst op haar eigen wijze vervormd. Deze cultus zou beleedigend zijn voor de hedendaagsche godsdienstige opvattingen; destijds hield men hem echter voor de grootste hulde, die het menschenhart Maria kon bieden.

Door de geheele XIIe eeuw heen is Maria in Frankrijk en in Duitschland een jonkvrouwe van ridderlijken bloede, die in een klooster wordt opgevoed tot een ideale non. Zij is zoo schoon als Eva, toen deze door den Schepper was gevormd. Haar gouden haren zijn in lange vlechten opgemaakt en met linten gebonden; op haar onbezoedeld, matig hoog voorhoofd valt geen rimpeltje te bekennen, boven haar hemelsblauwe oogen welven zich als bogen de regelmatig geteekende wenkbrauwen, haar neus heeft een arendsprofiel, haar gelaat is lieleblank.

De dichters planten de verhouding tusschen den verliefden ridder en zijn beminde over naar den hemel en leggen den goddelijken wezens aardsche minnetaal in den mond. Een nieuw soort heidendom vermengt zich hier met de Christelijke religieuze begrippen. Afgezien van enkele details, die ons kwetsen als profane uitingen, vinden wij in deze poëzie vaak zeer bekoorlijke beelden, welke destijds op de gemoederen een diepen indruk moeten gemaakt hebben.

Williram geeft van den ridderstoet bij Maria's verloving zulk een plastische beschrijving, met zooveel Middeleeuwsche staatsie, dat wij die hemelsche plechtigheid vóór ons meenen te zien. Sint Jan gaat aan het hoofd van den bruidstoet en de andere heiligen volgen. Foulguer de Lunel schrijft aan de Madonna strofen, als aan zijn beminde, maar uit alles spreekt toch zooveel vast geloof, zooveel warm godsdienstig gevoel, dat, wanneer wij ons in den geest van dien tijd indenken, wij deze mentaliteit volkomen kunnen begrijpen.

Veel dieper dan de poëzie der troubadours waren de zogenaamde „Smarten van Maria”, dialogen bij het kruis tusschen de Moeder Gods en Sint Jan. Zij ontvouwen ons de zielsgesteldheid der Moeder van Christus, zooals men deze in die dagen zich voorstelde en staan veel hooger, omdat er de moederliefde in uitgebeeld wordt, terwijl in de gedichten der troubadours dit gevoel niet voorkomt.

De Italiaansche schrijvers der religieuze moraal, zooals Fra Giacomino da Verona, Bonvesin da Riva, zijn diep doordrongen van eerbied voor Maria. Giacomino geeft een voorstelling van het paradijs, waarin de Koningin des Hemels troont en met bloemenkransen de gelukkigen tooit, die haar mogen naderen. Zij geeft hun mooie rossen en witte vaandels ten geschenke. (Slot volgt)

Mijn cadeau van Prins Carnaval

DOOR M. VAN ITTERSUM

MEVROUW, gaat u zoometeen de post halen?"

Ik was sinds half acht 's morgens druk bezig geweest en zat juist een brief af te maken, dien ik reeds eenige dagen geleden begonnen was, toen de Verwaltersfrau mij dit kwam vragen. Eenigszins geërgerd over de onwelkome stoornis, keek ik haar aan.

„Natuurlijk”, antwoordde ik, „dat doe ik toch elken dag”.

„Ja, maar ik dacht met dit weer . . .” en ze wees door de ramen naar buiten.

„Sneeuwt het?” riep ik verbaasd uit.

„Ja en niet zoo knap, daar hebt u zeker niets van gemerkt”.

„Niets”, gaf ik toe. „Het is wel vervelend, want de weg

is toch al zoo slecht door alles, wat er reeds gevallen is”.

„Dat heeft mijn man vanmorgen ondervonden”, lachte ze.

„Hij is er bijna tot aan de knieën in weggezakt en laat u daarom vragen, of hij voor u naar het dorp zal gaan”.

„Tja”, zei ik bij mijzelf overlegend, of ik dit voorstel aan zou nemen. Ik had er veel lust in, maar ik dacht er aan, dat het vandaag Fastnacht was en dat de kinderen van mijn boerenvrienden er sinds jaren aan gewend waren, dat ik hun op dien dag groote poppen van koek en lekkers bracht en nu natuurlijk diep teleurgesteld zouden wezen, als ik ditmaal niet verscheen. Ik had het hart niet hun dit aan te doen, zoodat ik besloot den tocht te ondernemen.

„Zeg aan je man”, wendde ik mij weer tot de vrouw, die nog steeds geduldig op een antwoord stond te wachten, „dat ik het erg vriendelijk van hem vind, maar dat het toch beter is, dat ik zelf ga. Ik heb een paar boodschappen, die ik onmogelijk aan een ander kan overlaten”.

„U mag zich dan wel warm aankleeden”, meende ze bezorgd, „en hoe laat komt u terug? Het wordt nu al zoo gauw donker”.

„Dat weet ik niet, doch tegen dien tijd brengt de een of ander mij wel op zijn wagen thuis”, lachte ik haar bezwaren weg.

„Waar is mijn mantel? Oh, dank je wel, nu nog een wollen doek om den hals en de muts op het hoofd! Zie zoo, klaar is Kees! Tell, ga je mee?” vroeg ik mijn hond, die reeds vol verwachting had zitten kijken naar de preparatieven voor den tocht, waarop hij mij dagelijks vergezelde.

„Grüss Gott, Frau Verwalter! Tot straks”.

Brr, wat was het koud! Een ijzige noordenwind woei mij over de heuvels tegemoet en joeg de sneeuw op hoopen! Van het smalle kerkenpad, dat naar het dorp leidde, was weinig meer te zien. Ik trok de muts nog wat steviger over de ooren, stak de handen diep in de zakken en trachtte er den looppas in te zetten om wat warmer te worden. Doch na twee minuten gaf ik dit reeds op, want de sneeuw, die mij tot over de enkels reikte, maakte, dat ik slechts heel langzaam vooruit kwam. Oh wee, daar was ik plotseling in de sloot weggezakt. Na eenige vruchteloze pogingen gelukte het mij er weer uit te krabbelen, waarbij de staart van mijn trouwen makker, dien ik net in het laatste moment had vastgegrepen, goede diensten verrichtte. Ik klopte mij af en wilde mijn weg vervolgen, toen plotseling vroolijk jodelen mijn aandacht trok.

„Holdriahoh!” Duidelijk werd het geluid door de echo van de bosschen aan den overkant weerkaatst. Waar of dat vandaan kwam?

„Min Vater ist ein Appenzeller, hoioh, ho, ho”, zong het nu vlak bij mij.

„Er friss de Käs mitsamt dem Teller, hoioh, ho, ho!” zette ik het aardige Beiersche liedje voort, dat ik jaren geleden eens geleerd had.

„Hoioh!” klonk het weer en in hetzelfde oogenblik werd ik den zanger gewaar, die niemand anders dan Wastl, de oudste zoon van onzen buurman, den ouden Grillhofer van den Schermannshof, bleek te zijn. Met een Rücksack op den rug en een dikken, knoestigen stok in de hand kwam hij aangestapt.

„Pfüat Gott, mevrouw!” begroette hij mij reeds van verre, „ook onder weg? Het valt anders niet mee vandaag”.

„Daar heb je gelijk in, Wastl”, zei ik, hem de hand gevend, „ik ben blij, dat ik je zie, want ik kan het pad zoo slecht vinden en schiet op die manier niet op”.

„Dat wil ik gelooven”, antwoordde hij. „Laat u mij liever voorop loopen, dan zal het beter gaan”.

„Hoe is het thuis?” informeerde ik, toen we een poosje zwijgend achter elkander waren voortgezwoegd.

„Goed, moeder is druk bezig met het naaien van costuums, vanavond is het laatste bal in de Wirtschaft. En morgen is het Aschermitwoch en is de beurs leeg”, vervolgde hij lachend, „maar vandaag willen wij er nog van profiteeren. Hoioh!” Vroolijk wierp hij zijn hoed in de lucht. Dan opeens zweeg hij, om met de hand boven zijn oogen strak voor zich uit te turen.

„Kijk daar eens!” Opgewonden wees hij in de richting van den straatweg, die reeds duidelijk zichtbaar was.

„Ziet u niets?”

„Neen . . . ja toch, wat is dat voor raars?” riep ik uit, verbaasd kijkend naar de zonderlinge gestalten, die in de verte aan kwamen huppelen.

„Das sind die Buttenmandlläufer”, verklaarde hij.

„Wat is dat?”

„Een oud volksgebruik in den carnavalstijd, dat steeds door twaalf jonge lieden, die zich voor die gelegenheid zoo leelijk mogelijk moeten vermommen, vertoond wordt. Gauw mevrouw, we moeten ons haasten, als we er nog iets van willen meemaken”.

„Wastl, ik kan niet vlugger”.

„Geeft u mij een hand, dan trek ik er u doorheen”.

„Nu, wat zegt u er van”, vroeg hij trotsch, toen we kort daarop in het dorp voor de Wirtschaft stilstonden. (Slot op bladz. 102)

RIJK-BLOEIENDE BLAUWE REGEN

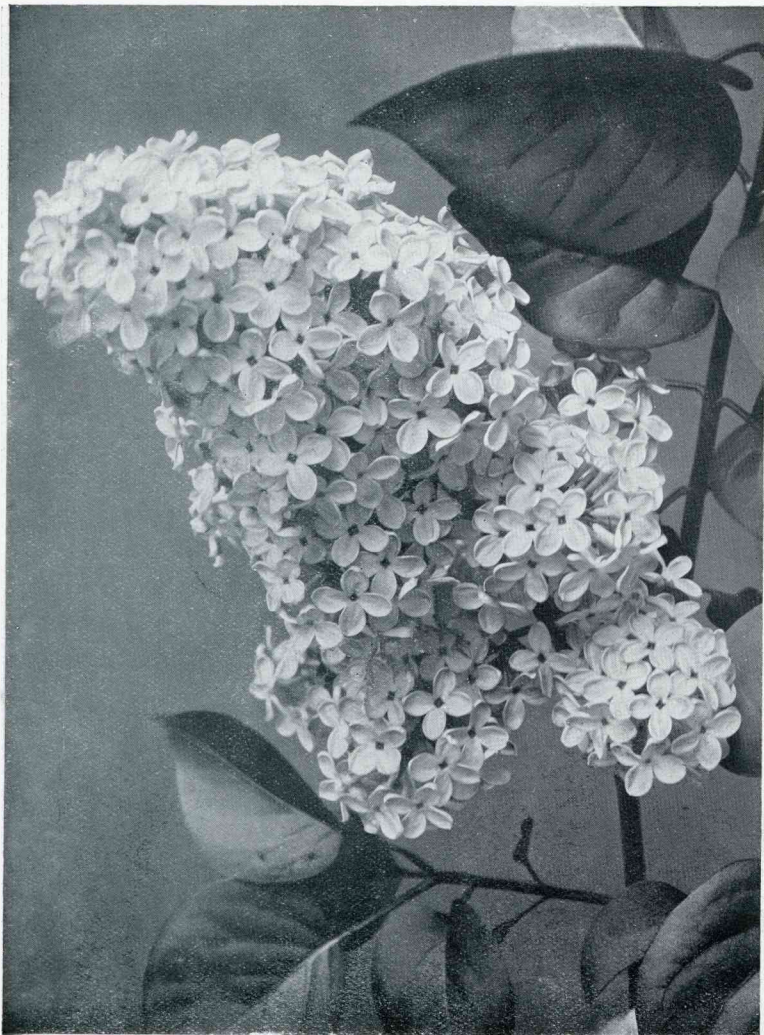
Bloeiende Heesters in Lente en voorzomer

DOOR G. KROMDIJK

(Vervolg)

WIJ zullen ons artikel over mooi bloeiende heesters vervolgen en vragen allereerst uw aandacht voor enkele van de meest populaire heesters. Waar men ook rondkijkt, in den stadstuin of op de groote buitenplaatsen, overal treft men de mooie bloeiende en heerlijk ruikende Seringen aan. Ook op het platte land komen ze veelvuldig voor, voornamelijk bij boerderijen. Ziet men dikwijls groote groepen aangeplant. Zeer oude struiken kan men vinden, die telkenjare een overvloed van bloemen geven, al zijn het nu niet direct de fraaie soorten van thans. Het sortiment is de laatste jaren sterk uitgebreid en verbeterd, en aanschaf van enkele nieuwe soorten kan u het beste bewijs leveren, want duur zijn ze niet, terwijl het planten thans nog met succes kan geschieden. Dat men zich bij de Seringen zoo speciaal toelegt op het winnen van nieuwe en betere variëteiten, heeft zijn reden. Immers de Sering is een zeer gewilde snijbloem, en wordt daarom te Aalsmeer bij vele duizendtallen in de kassen vervroegd, en het streven is, soorten met rechte stengels en een flink aantal bloemtrossen te verkrijgen. Men heeft hierin reeds groote vorderingen gemaakt en het vervroegen gaat steeds gemakkelijker, terwijl de kwaliteit steeds beter wordt. Het is misschien wel eens aardig om te vertellen dat dit seizoen de eerste bloeiende Seringen den 3den October aan de veiling kwamen. Men moet hier niet te licht over denken, 't gaat met groote moeilijkheden gepaard, en met een zeer hooge warmte, nl. temperaturen van 100 tot 120° F. In vele kleine tuinen hebben wij dikwijls de fout opgemerkt, dat de Seringen over het algemeen veel te dicht op elkaar worden geplant, bij de gewone soorten, zooals *Syringa vulgaris*, is dit nu wel niet zoo erg, maar bij de veredelde soorten moet men hier toch bij oppassen: bij een te dichten stand krijgt men zeer weinig bloemen. De *Syringa vulgaris* is de gewone wilde Sering met blauwe bloemen die overal zeer gemakkelijk groeit, ze wordt ook wel gebruikt als onderbeplanting onder hooge boomen, doch geeft dan over het algemeen weinig bloemen. Deze Sering

wordt gezaaid, terwijl de variëteiten veredeld worden, meestal door oculeeren op de *Syringa vulgaris*. Mooie variëteiten zijn o.a. *Syringa Marie Legray*, zuiver wit, enkelbloemig; *S. Mad. Stephan* met enorm grooten en langen bloemtros, enkel wit; *S. Charles X*, een prachtige enkelbloemige donkerpaarse variëteit, terwijl *S. Andenken an Ludwig Späth* wel een van de allermooiste is, met groote roode trossen. Enkele mooie dubbelbloemige zijn o.a.: *S. Emile Lemoine*, rose-lila, en *S. J.C. van Tol*, deze heeft zware trossen, breed en sterk ontwikkeld met witte bloemen. De Seringen groeien het best op een zwaren, vettigen grond, waar de bloemen over het algemeen ook donkerder van kleur zijn. Op zandgrond zal men dus den bodem flink van ouden koemest moeten voorzien, en worde, indien thans geplant wordt, het gieten niet vergeten. Snoeien doet men in het geheel niet, men kan volstaan tijdens den bloei hier en daar een tak weg te nemen en deze op water te plaatsen. Het zaad, dat zich later aan den struik vormt, verwijderen wij direct, want fraai zijn ze niet, die uitgebloeide bloemen, en ze putten den struik maar noodeloos uit, terwijl deze na den bloei groeien moet om nieuwe knoppen voor het volgend jaar te vormen. Bij oude struiken verdient het aanbeveling om in het najaar wat ouden koemest onder te spitten. ☼ Een heester, dikwijls ook boom, al even populair als de Sering, is de Gouden regen, *Laburnum anagyroides* (vulgare). Vroeger werden ze gerangschikt onder het geslacht *Cytisus*, den meesten van onze lezers vermoedelijk beter bekend. Het is een prachtheester, die eigenlijk in geen enkele tuin mag ontbreken; hij geeft lange trossen gele vlinderbloemen die naar beneden hangen. Meestal komt hij met verschillende takken uit den grond, zoo niet, dan kan men dit bereiken, door enkele exemplaren bij elkaar te planten. In den winter kan men de bloemknoppen gemakkelijk herkennen, daar ze wollig grijs behaard zijn, de knoppen zitten alle op korte twijgjes. De peulvruchten, die na den bloei verschijnen, worden verwijderd. Snoeien doet men aan den struik niet. Men ziet hem ook veel als boom gebruikt en hij kan dan soms een behoorlijke hoogte bereiken. Een

WITTE SERING MARIE LEGRAY

nuttig gebruik kan men er van maken, als men hem kort bij een schutting plant, de takken groeien er dan over heen, terwijl in den tuin weinig plaats in beslag wordt genomen. Nu wij toch met den Gouden regen bezig zijn, willen we meteen uw aandacht vragen voor den Blauwen regen, *Glycine (Wistaria) sinensis*, maar zoo veelvuldig als men den eersten aantreft, zoo weinig ziet men den tweeden aangeplant. Hij behoort onder de klimplanten thuis, en tegen een flink huis is zeker geen mooiere plant denkbaar dan de Blauwe regen. Hij bloeit met prachtige groote, helderblauwe hangende bloemtrossen, die de plant als het ware overladen. Hij verlangt een voedzamen grond en een zonnige standplaats. De lange, jonge afhangende takken worden 's zomers een weinig ingesnoeid, de plant maakt nogal veel dood hout, dat in den winter weggesnoeid wordt, de jonge takken worden gedeeltelijk kort ingesneden, en gedeeltelijk aangebonden. ☒ Een aardig klein heestertje is de *Kerria japonica*, die op den voorgrond van groote heestergroepen goed tot haar recht komt. Ze bloeit in Mei met prachtige gele bloemen, die in de verte aan boterbloemen doen denken. Daar ze op het oude zoowel als op het jonge hout bloeit, kunnen wij langen tijd van haar rijken bloei genieten, want rijk is de bloei inderdaad, het is één geel wat men ziet. Soms verschijnen in het najaar ook nog enkele bloemen, doch dat is van weinig beteekenis. In het najaar groeit ze zeer lang door, zoodat het wel gebeurt, dat de mooie, helder groen gekleurde twijgen een eindje invriezen, hetgeen men dan later weg kan snoeien, overigens wordt ook aan dezen struik weinig gesnoeid, of het zou moeten zijn dat hij te groot van omvang wordt, doordat hij zeer veel uitloopers vormt. In dat geval kan men die kort terugsnijden, of de uitloopers er afsteken, zoodat men weer een aantal jonge planten heeft. Men heeft nog een variëteit met gevulde bloemen, en een met zilver-bonte bladeren. Eerstgenoemde treft men echter het meest aan, en lijkt ons ook het meest aanbevelenswaardig. ☒ Onder het geslacht *Crataegus* treft men ook zeer veel dankbaar materiaal aan. De gewone *Crataegus Oxyacantha*, ook wel Meidoorn of Meitak genoemd, ziet men veelvuldig, en is bekend om haar mooie witte bloemen en heerlijken geur. Men ziet haar ook veel als haag aangeplant, waar ze zich bijzonder voor leent, doordat ze zich gemakkelijk terug laat snoeien, terwijl ze flinke takdoorns vormt, die de haag ondoordringbaar maken. Een dergelijke haag om fruittuintjes is echter af te raden, de Meidoorn

behoort nl. tot dezelfde familie als Appel en Peer, er komen dus ook dezelfde schadelijke insecten in voor, die daar in den winter een prachtige schuilplaats vinden. De gewone soort wordt tevens als onderstam gebruikt voor de mooier bloeiende variëteiten. Men kan ze èn als struik èn als boom aanplanten. De laatste jaren ziet men o.a. de *Cr. Oxy.* var. *Paul's scarlet*, de dubbele roode, veel voor straatbeplanting in de nieuwere stadswijken gebezigd, en zoo'n bloeiende Meidoornstraat geeft inderdaad een aardigen aanblik. Er zijn nog talrijke andere roode, witte en rose, alsmede variëteiten die speciaal om hun mooie vruchten gekweekt worden; een van de mooiste is wel *Cr. Carrièrei* met groote oranje-gele vruchten.

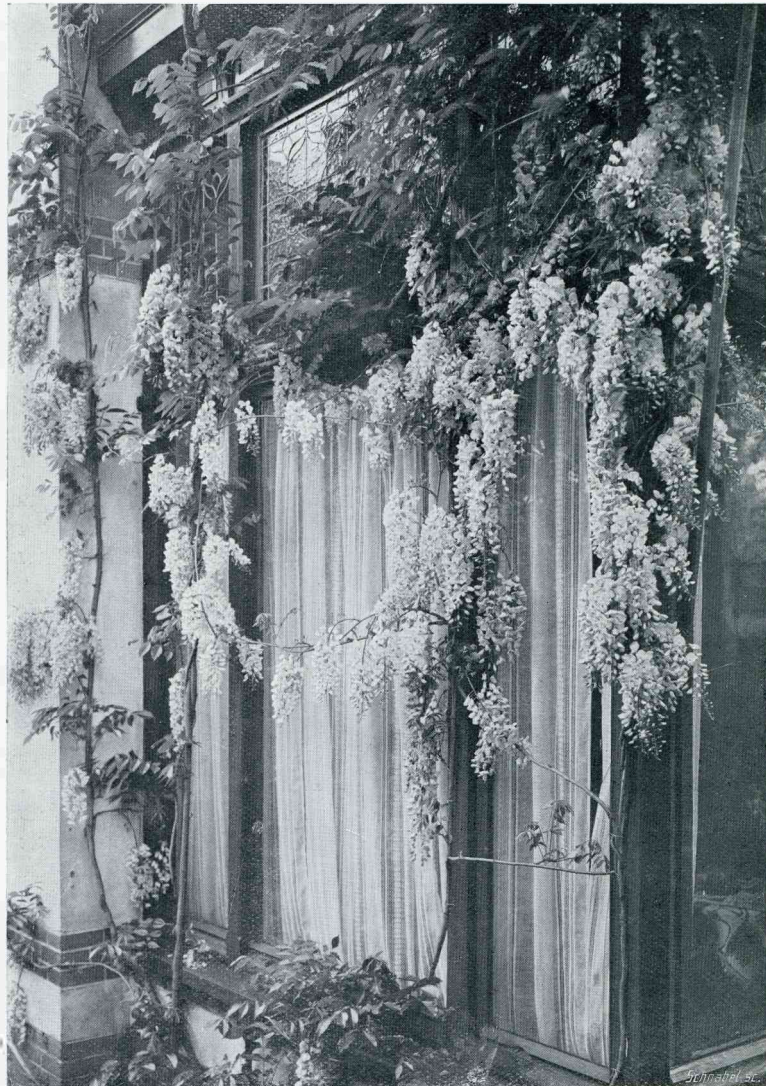
(Slot volgt)

HET „GEBONDEN HOOFD” VAN WORMER

DOOR A. W. FRANCKEN

REEDS eerder heb ik in „Buiten” verteld, op welk een romantische wijze de Oostzaners aan hun dorpswapen kwamen¹⁾, thans wil ik U de geschiedenis — of eigenlijk gezegd: de trits van geschiedenissen — gaan verhalen, die, naar men beweert, aan de zonderlinge voorstelling op dat van het aardige Noord-Hollandsche plaatsje Wormer ten grondslag ligt. Ja! — wel héél eigenaardig is dat wapen, doch, wat nog vreemder is en al menigen heraldicus uit vroeger of later tijd heel wat hoofdbreken heeft gekost: hoewel het hoofdmotief — het zoogenaamde „Gebonden Hoofd” — telkens wederkeert, wijken toch de contereitsels er van, door verschillende wapenschilders uit vroegere eeuwen vervaardigd, waar het de voornaamste bijzonderheid betreft zoodanig van elkaar af, dat het thans moeilijk meer valt uit te maken, welke dier voorstellingen nu eigenlijk wel authentiek genoemd mag worden. Het schild vertoont namelijk zonder uitzondering een wit veld, met daarop het hoofd van een manspersoon, dat echter nu eens gelijk dat van een kiespijn-lijder met een doek omwonden

¹⁾ Namelijk in den jaargang 1929, bladz. 307—309.

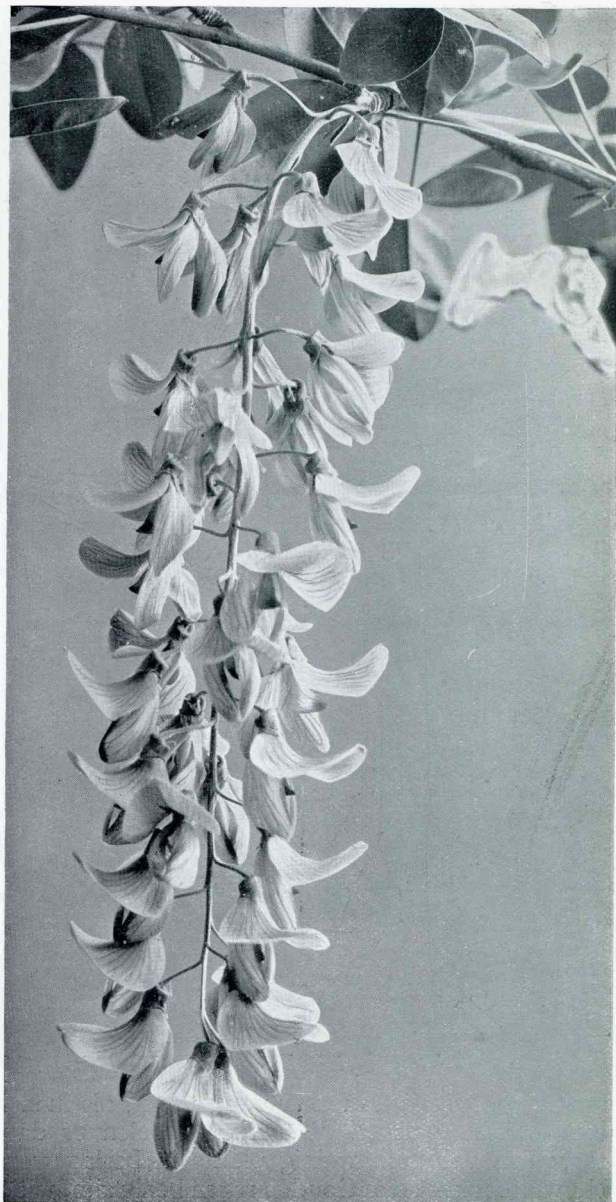

BLAUWE REGEN ALS VENSTER-OMLIJSTING

is en elders weer, overeenkomstig de gebruikelijke dracht der oude, aanzienlijke, Friesche Heeren, door een soort van dichten sluier omhuld wordt, gevormd door het aldus te zamen gebonden, lange hoofdhaar. En een derde, eveneens nog bestaand wapenbord geeft zoowaar een op de eerstgenoemde wijze „gebonden” Moorenkop te zien, 't geen er nu juist niet toe bijdraagt, den onderzoeker naar den oorsprong en vooral naar de authenticiteit dezer symbolische voorstellingen, den arbeid gemakkelijker te maken! ☞ Welzeke! — ge zoudt met recht kunnen aanvoeren, dat zekere Tymen Arentsz. Kraft, een geboren Wormer, indertijd in opdracht en voor rekening van het dorpsbestuur het officieele, voor versiering van het Raadhuis bestemde wapen schilderde en dat dit den bewusten Frieschen edelman met den haarsluier vertoont, 't geen natuurlijk in sterke mate pleit voor de geschiedkundige betrouwbaarheid dezer figuur, doch daar tegenover staat weer, dat in dat geval juist die van de drie overleveringen, welke vanouds onder de inwoners van Wormer als de eenige geloofwaardige gold en immer weer van vader op zoon oververteld werd, ten eenenmale van allen historischen grond ontbloomt zou zijn! En bovendien: wie kan nu nog zeggen, in hoeverre de toenmalige leden der dorpsregering, en niet het minst de kunstenaar zelf, over de noodige authentieke gegevens vermochten te beschikken en wellicht ook, bij gebreke daarvan, hun fantasie den teugel vierden? Hoe 't zij, ik zal hier in het kort de drie mij bekende lezingen van het geval laten volgen, het den wetenschappelijken geschiedvorschers overlatende te beoordeelen, in hoeverre zoowel deze verhalen als de hierboven omschreven afbeeldsels van het „Gebonden Hoofd van Wormer” als zuiver historische documenten den toets kunnen doorstaan. ☞ Zie hier dus allereerst de vertelling, die destijds in zoo menig Wormer's huisgezin op koude winteravonden rondom het gezellig knappende vuurtje en immer voor een aandachtig gehoor werd gedaan, en aan welke de brave burgers van weleer, zonder zich ook maar in het minst te bekommeren over het mogelijk bestaan van nog andere lezingen van

WITTE MEIDOORN

h e t
v o o r -
g e v a l -
l e n e,
e e n
v o l -
s t r e k t e
g e l o o f -
w a a r -
d i g h e i d
t o e -
k e n -
d e n :
M e n

*BLOEIENDE HEESTERS IN LENTE EN VOOR-
ZOMER. GOUDEN REGEN*

schreef Sprokkelmaand 1574, toen op zekeren vroegen morgen een troep van 4000 tot aan de tanden gewapende Spanjaarden uit de door hen bezet gehouden plaatsen Zaandam, Westzaan en Assendelft „met stille trom”, en daarin niet weinig begunstigd door een dikken, kouden mist, op de schans van Wormerveer aanrukte, ten einde na vermeestering daarvan een aanval te gaan beproeven op het oude, naarstige Wormer. Ja! — wel degelijk bestond er voor Requesens en diens krijgsknechten reden, al het mogelijke in het werk te stellen om ook dit dorp in handen te krijgen, immers, niet alleen had het thans met zijn 150 beschuitbakkerijen, die dag en nacht doorwerkten, zijn hoogtepunt van bloei bereikt, doch tevens zou het in strategisch opzicht een niet te onderschatten bezit vormen als „sleutel” tot het rijke West-Friesland! Daarenboven hadden talloze vluchtelingen uit de naburige Zaanse dorpen er hun geheele hebben en houden — waaronder vele koopmansgoederen — heen gesleept en liep het gerucht, dat de verdedigingswerken er bij lange na niet zoo streng bewaakt werden, als onder de gegeven omstandigheden wel wenschelijk was. Dit laatste, ook den Spaanschen veldheer Verdugo van Haarlem ter oore gekomen, gaf dan ook dat heerschappij aanleiding, zonder verwijl naar Assendelft te tijgen, om aldaar met Henri de Vienne, Baron de Chevroix, die zichzelf reeds een weinig al te hoovaardig als „Gouverneur van Waterland” betitelde, de voorbereidingen tot den bewusten veldtocht naar Wormer te gaan treffen. ☞ Nadat de Spanjaarden nabij Wormerveer de Zaan overgetrokken waren, gedeeltelijk over het dikke ijs en voor het overige dwars over een groote bijt met behulp van wat er maar voor de hand lag aan schuitjes, pramen en andere vaartuigjes, namen zij de bewuste schans, zonder eenigen tegenstand te ondervinden, „alzo daer niet een levende mensch binnen was”! Hierop verdeelden

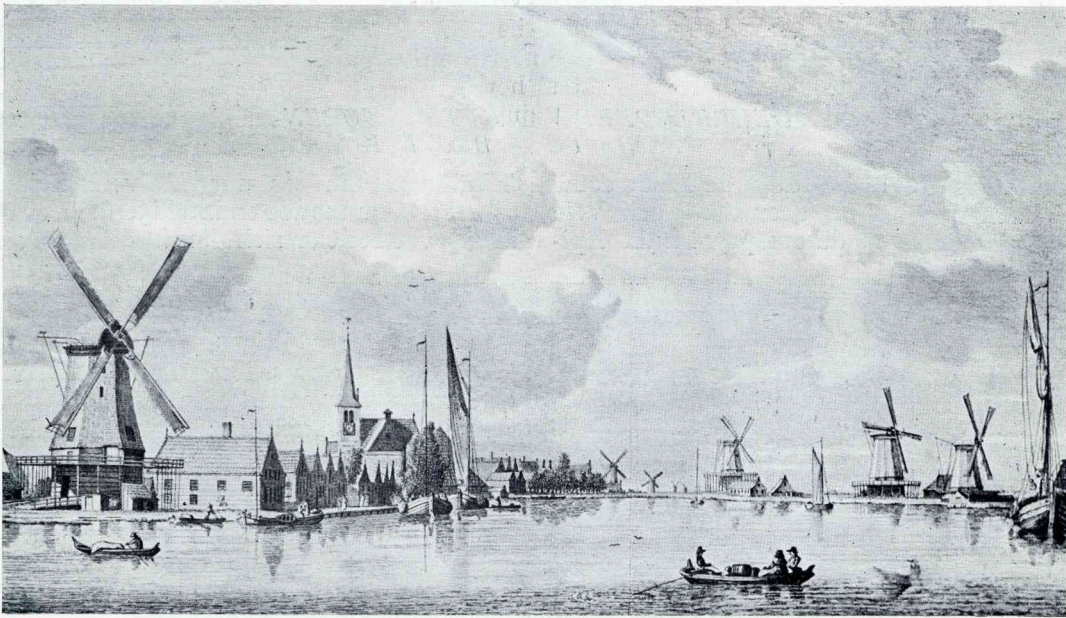
de manschappen zich in drie groepen, waarvan er een langs het „dijkje” regelrecht op Wormer afstevende, terwijl de beide andere het dorp bereikten met een tamelijk langen omweg door de velden. Daar er zoo stil mogelijk voortgemarceerd werd en men door den zwaren mist voor een ieder onzichtbaar was, kwam de overval op drie punten geheel onverwachts, niettemin geraakte het geheele beschuitbakkersdorp oogenblikkelijk in alarm. Zoowel de „huyslieden” als de, onder bevel van de hoplieden Nicolaes Ruychaver en Van Steenwyck te Wormer ingekwartierde, Staatsche soldaten, grepen in allerijl naar het eerste het beste wapentuig — waaronder, voor zoover het de burgers betrof, menig stuk bakkersgereedschap! — en schoten, sloegen, hakten of hieuwen, al naar den aard van het verdedigingsmiddel, in blinde woede op de gehate Spanjolen in. ☼ Edoch! — de overmacht bleek te geweldig! . . . Zooveel mogelijk vermijdende, ingesloten te worden, weken de door de beide Watergeuzen aangevoerde vendels, krachtadig door de verbitterde dorpelingen geruggesteund, stap voor stap „en bloc” achteruit tot in de Kerkbuurt. — Na een hardnekkig gevecht van drie uren waren de Spanjaarden volkomen meester van het terrein ¹⁾, echter, dank zij den heldhaftigen moed van meer dan een onder de tegenstanders, bleek het eindcijfer hunner verlieslijst angstwekkend hoog te zijn! Ja! — menigeen der onzen verrichtte op dien kouden Februari-

morgen ongehoorde heldendaden en verdiende grootelijks, zijn naam met gulden letteren opgeteekend te zien in de annalen van den vreeselijken, Tachtigjarigen Krijg! Ik noem hier slechts de Wormers Pieter O u d - S c h o u t, Thys Jan Nelles en Taams den Boer, die met nog slechts vier andere dorpelingen een groot aantal in de kerk gevluchte vijanden — waaronder zich, naar men

beweert, ook de overste Verdugo bevond —, een tijdlang hevige bestookten door de noorderdeur, doch ten slotte — de Spanjaarden kwamen bij tientallen tegelijk door de zuiderdeur opzetten! — voor de overmacht moesten zwichten. En — om tot mijn onderwerp te komen —: den kranigen weesjongen Jan Gerritsz.! Deze, een meer dan stoutmoedige knaap, bevond zich steeds daár waar de strijd op zijn hevigst was, telkenmale wanneer hij zijn geducht zwaard ophief en met kracht liet nederdalen, was er wederom een Spaansch leven vernietigd. Dit bemerkende, omringden de vijanden hem al dichter en dichter en, hoewel de jongeling zich met mannenmoed bleef verdedigen, ontbrak hem ten slotte toch de noodige ruimte om zijn wapen te hanteeren en ontving hij op zeker oogenblik een diepen houw, dwars over het voorhoofd. Verblind, in figuurlijken zin van woede en in letterlijken door het uit de wonde gutschende bloed, hieuw onze Jan met verdubbelde krachten op den vijand in en zoowaar! — het gelukte hem, ruim baan te maken! Zich ternauwernood den tijd gunnende, den halsdoek af te rukken en zich dien om het gewonde hoofd te winden, greep hij opnieuw het zwaard en snelde naar het brandpunt van den ongelijken strijd. Als een razende en onder den kreet van: „Wormer! — Wormer!!!”, wierp de knaap zich te midden van de aanvallers en verspreidde aldra weer dood

en verderf om zich heen. ☼ „Terug, vermetele Geus!” — riep een der tegenstanders, een Spaansche hopman, hem toe — „ons is het dorp en het voegt u den trotschen kop te buigen, in plaats van dien weerspanning tegen uwe wet- tige meesters op te heffen!” — „Niet onze kop, maar de uwe zal buigen!” — schreeuwde Jan Gerritsz. verwoed; tegelijkertijd flikkerde zijn wapen en vloog het hoofd van den Spanjaard van den romp. — Aangezien op 't zelfde oogenblik de strijd beslist was en alle overlevenden op de vlucht sloegen, nam de weesjongen inderhaast zijn krijgsbuit — het hoofd van den hopman — op, en spoedde zich daarmee naar Purmerend, om hem zegepralend te overhandigen aan Diederik van Sonoy, den Gouverneur van Noord-Holland. ☼ Al beweren sommigen nu, dat het „Gebonden Hoofd van Wormer” dat van den Spanjaard moet voorstellen, het ligt toch voor de hand, dat anderen zich met deze uitspraak, zonder meer, moeilijk kunnen vereenigen, immers, niet zijn hoofd, maar dat van den dapperen Jan Gerritsz. was met een doek omwonden! Zoo ook een oud schrijver, waar hij na de mededeeling der bovenstaande geschiedenis laat volgen, dat „dat Worremer waape van den Weesjonge Jan Gerritse ontleent is, en dat dit gebondene hoofd hem voorstelt, zoo als hij ten tweeden male op de Spanjaerden inhieuw”. ☼ Volgens de beide andere overleveringen moet de oorsprong van de voorstelling op het dorpswapen in een veel vroeger tijdperk

gezocht worden, namelijk zoo omstreeks het jaar 1282. Het eene verhaal doet ons weten, dat de Wormers ergens in een gevecht tegen de weerspanning West-Friezen de overwinning behaalden en, met een aantal gevangenen, bij wijze van zegeteeken, het afgehouwen hoofd van den vijandelijk hoofdman naar den te Egmond legerenden Graaf van Holland — Floris V — brachten. Als

WORMERVEER IN VROEGER TIJDEN

bewijs van tevredenheid over hun wakker gedrag zou de Graaf toen den dorpelingen eenige privilegiën hebben geschonken, alsmede het recht, om de afbeelding van het hoofd van den Frieschen bevelhebber in hun wapen te voeren. ☼ In de laatste geschiedenis wordt verteld van een overval der West-Friezen in Wormer zelf, doch verschijnt hierbij wederom een weesjongen Jan Gerritsz. ten tooneele. Hij schonk thans het hoofd aan Floris V te Egmond, evenwel ontving hij nu zelf het wapenschild als belooning, om het later aan zijn woonplaats te vereeren. ☼ De bovenstaande drie lezingen geven ieder voor zich een min of meer afdoende verklaring ten opzichte van de bestaande afbeeldingen van het „Gebonden Hoofd” als „kiespijn-lijder” of Friesch edelman, maar hoe is het nu met den „gebonden” Moorenkop gesteld? Bestaat er wellicht nog een vierde overlevering, of is deze tekening het werk van den een of anderen grappenmaker, die misschien bij wijze van spotterij den bewusten Spaanschen hopman als een „Morisk” wilde voorstellen? Hoe 't zij, de herkomst dezer zonderlinge voorstelling is, en zal wel altijd een raadsel blijven ¹⁾! ☼ Tot besluit wil ik U nog vertellen, dat men indertijd in de Zaanstreek tot iemand, die wegens kiespijn of een andere oorzaak een doek om het hoofd gebonden had, bij wijze van schertsplacht te zeggen: „Ge lijkt op het Gebonden Hoofd te Wormer!”

¹⁾ Aangezien de niet-gesneuvelde of -gevangengenomen burgers zich in het naburige Jisp niet veilig rekenden, vluchtten dezen hals over kop naar Purmerend, ten gevolge waarvan de naar die plaats voerende dijk zwart van menschen was. Volgens den kroniekschrijver Velius was het „een heerlijk schouwspel te zien: uit hare welvaart vluchtten zoo vele vrouwen en onnoozele kinderen, nat en schier stijf van koude, met zoo een geschrei als een ieder denken mag, komende tot vreemder luiden huis in den winter en zonder iets van hare goederen mede te brengen”.

¹⁾ Na eenig onderzoek in andere richting bleek mij, dat het zoogenaamde „Moorenhoofd” in de Heraldiek wordt voorgesteld door een van terzijde gezien negerhoofd van sabel (zwart) met roode lippen en . . . met een van achteren vastgebonden, zilveren hoofddoek! Zou mogelijk in deze figuur de oplossing van het vraagstuk schuilen?

LANGS DE KUST VAN DALMATIË

DOOR MATTY VIGELIUS

(Slot)

W E landden in de voorstad Gruz. Tusschen om-
muurde tuinen klossen steile straatjes omhoog.
Langs den oever der zee
een paar hôtels, wat be-
drijvigheid van loodsen, een tramlijntje.
Dubrovnik is een wereld op zich zelve.
De prachtig geconserveerde bastions
herinneren aan die van Carcassone. Zij
vormden het bolwerk, dat de stad
moest vrijwaren tegen de veroverings-
lust van Turken en Venetianen. De
kleine, Adriatische vrijstad heeft een
zeer merkwaardige geschiedenis, die
getuigt van de vrijheidszin der bewo-
ners. Sinds de inlijving bij het rijk der
Serven, Kroaten en Slovenen is Du-
brovnik de officieele naam, over het
algemeen is de stad echter beter bekend
als Ragusa. Vooral de vele Duitschers,
die dit land bereizen, hechten aan de-
zen naam. De stichting der stad
moet wel tot klassieke tijden terugge-
voerd worden, maar in de geschiedenis
hoort men eerst omstreeks de zevende
eeuw van haar. Door vermenging van
de klassieke oer-bewoners met de na-
hen komende Epidauriërs en Slaven
ontstond een eigenaardige bevolking
met een eigen, Romaansche taal, die
gebruikelijk was bij rechtspleging en
door den adel. Vele
dezer adellijke families stamden van de
oorspronkelijke Epi-
dauriërs af. Zoo kwam het, dat
de stad reeds aanstonds tot
zelfstandigheid neigde. Doch
tevens bleek, dat zij, tenge-
volg van haar open ligging
aan zee, behoefte had aan
zeer sterke verdedigings-
werken. Reeds in de 9de
eeuw moest de stad zich te-
gen de Arabieren verdedigen
en twee eeuwen later waren
de machtige dogen van Vene-
tië niet in staat haar te ver-
overen. Integendeel spanden
zij met de Noormannen sa-
men om de overmoedige stad
aan de boven-Adria een ge-
voelige nederlaag toe te
brengen. Later verreed men
liever, wanneer dit mogelijk
was, het geweld der wapenen
en stonden de Ragusaner di-
plomaten bekend om hun ge-
slepenheid en handigheid. In
zulk een vredelievende stad
konden zich handel en kunst
natuurlijk goed ontwikkelen
en de zeldzaam fraaie architec-
tuur, die men nog overal be-
speurt, draagt duidelijk het
kenmerk van de groote cul-
tuur die de stad eens beze-
ten moet hebben. Omstreeks
het midden der XIIde eeuw
is Dubrovnik een republiek
en neigt zij, wegens de nabij-
heid van Rome, naar Weste-
sche beschaving. Aan het
hoofd stond een „rector”, wiens macht echter sterk aan-
banden was gelegd. Om zeker te zijn, dat het hoofd van den
staat boven de partijen stond, koos men hiervoor vaak een
vreemdeling, zooals ook in Italië de podestà der autonome
gemeenten zonder uitzondering een vreemdeling was. Het
valt aanstonds op, dat we in deze stad niet meer den leeuw
van St. Marcus aantreffen, zooals in zoovele plaatsen aan

de Dalmatijsche kust. Daarentegen heeft de beschermhei-
lige van de stad, St. Blasius, een beeld op een der pleinen.
Later bedient men zich niet meer van
een buitenlandschen rector, doch stelt
er een aan voor den tijd van één maand,
om de stad naar buiten te vertegen-
woordigen, de eigenlijke macht echter
berust in handen van den „Grooten
Raad” een lichaam, waarvan alle adeli-
jke mannen boven de 20 jaren lid wa-
ren. Zooals in Florence iedere steen
zijn geschiedenis heeft, zoo is het ook
in Dubrovnik. Welk een rijkdom van
heerlijke bouwwerken! Romaansch,
Gothiek, Renaissance, Barok van alles
kan men hier vinden. De eigenlijke
stad ligt hoog; aan den oever der zee
liggen een aantal voorsteden. Men kan
niet beter doen dan zich te begeven
naar de Brsalje, het ruime, parkachtige
plein in de bovenstad, om er van het
onvergelijkelijke uitzicht te genieten.
Men moet er trouwens allicht zijn, om-
dat het reisbureau „Putnik”, dat alle
moeilijkheden van den in Yoego-Slavië
reizenden toerist voor hem opknapt,
daar gevestigd is. Het genoegelijke
café met terras vormt 's morgens en

's middags om zes uur een verzamelpunt van de Dubrov-
niksche beau-monde en intelligentsija en ook de enkele vreem-
deling vertoont er zich dan in dit mondaine centrum, 't zij om
er te genieten van zijn kopje
Turksche koffie, 't zij om zijn
blik te laten weiden over het
uitzicht van zee, bergen en
stad, dat reeds zoo menig
kunstenaar in vervoering
heeft gebracht. Links be-
vindt zich een machtig mid-
deleeuwsch fort, op een uit-
springenden geweldigen
steenklomp opgetrokken. De
Pilepoort vormt van hieruit
den toegang tot de stad. Bo-
venin ziet men een beeld van
St. Blasius, gehouwen door
den grooten Yoego-Slavi-
schen beeldhouwer Mestrovic.
Hooge, breede stadsmu-
ren beveiligden tot voor een
eeuw de stad volkomen tegen
ieder aanval van buiten.
Het is uiterst belangwekkend
een rondgang te ondernemen
over de breede muren en in
de nauwe, steile straatjes te
kijken, die vaak met trappen
omhoogstijgen. De breede
hoofdstraat, met tal van win-
kels, kerken en kloosters, ver-
deelt de stad in twee helften.
Veel heeft Dubrovnik van
aardbevingen te lijden ge-
had, zoodoende wordt het
verschil in stijl van de ge-
bouwen verklaard. Wanneer
deze in puin gevallen waren
tengevolg van een aardbe-
ving, werden ze in een nieu-

weren stijl herbouwd. Onder de voornaamste gebouwen
der stad moet men zeker het prachtige rectorenpaleis re-
kenen, dat het dogenpaleis in Venetië in schoonheid naar
de kroon steekt. Thans mankeeren de schilderijen van
Tintoretto, Titiaan en Palma, is het gebouw gedeeltelijk door
bureaux in gebruik genomen en zijn de vergulde zolderingen
en rijke fresco's geheel vervallen. Toch kan men zich nog wel

DEURKLOPPER VAN HET RECTOREN-
PALEIS TE DUBROVNIK

PORTIEK VAN HET RECTORENPALEIS TE DUBROVNIK

weren stijl herbouwd. Onder de voornaamste gebouwen
der stad moet men zeker het prachtige rectorenpaleis re-
kenen, dat het dogenpaleis in Venetië in schoonheid naar
de kroon steekt. Thans mankeeren de schilderijen van
Tintoretto, Titiaan en Palma, is het gebouw gedeeltelijk door
bureaux in gebruik genomen en zijn de vergulde zolderingen
en rijke fresco's geheel vervallen. Toch kan men zich nog wel

PANORAMA VAN DE KUST BIJ DUBROVNIK

een beeld maken van de grootheid in vorige eeuwen. De prachtige trap op den binnenhof herinnert aan die van het Florentijnsche Barghello. Het voorportaal met de heerlijke bogen en zuilen is van weergalooze schoonheid. Iedere zuil heeft een rijk bewerkt kapiteel. Het meest rechtsche is het schoonste en vertoont een man met langen baard, in een wijden mantel gehuld, een boek in de hand houdende en opziende naar een tweetal boeren, die hem kippen en hammen komen brengen. Vanwege de alchemistische instrumenten, die voor hem staan, heeft men gemeend in deze figuur Aesculapus te moeten zien. De overige kapiteelen moeten het werk zijn van leerlingen van Donatello. Vlak bij het rectoren paleis bevindt zich het sierlijke bronnetje van Onofrio de la Cava. De munt, eveneens een prachtig antiek gebouw, is niet ver van hier. Maar vergeet toch vooral niet om een bezoek te brengen aan de markt met haar duizenden duiven en schilderachtige winkeltjes. Ge kunt er de bevolking in nationale kleederdracht, sterk gelijkend op de Montenegrijnsche, bewonderen. Merkwaardig is, wat Dubrovnik voor de Servisch-Kroatische literatuur beteekend heeft en ook in dit opzicht laat zich de vergelijking met Florence trekken. Uiterst interessante bibliotheken bevinden zich dan ook in de kloosters, vooral die van het Dominicanerklooster met de talrijke incunabelen en manuscripten is zeer rijk. Komt men de stad in van den kant van de Pile-poort, dan treft men vlak daarbij het uit 1315 stammende Franciskaner klooster. Uiterlijk lijkt het wel een vesting. Een lange, hooge muur, door vuur en tijd geelbruin geworden, eindigt in de kerk, die een fraai Gothisch portaal bezit, waarvan de Pietà in de timpaan boven de deur onze aandacht gevangen houdt. Treedt men het klooster binnen, dan toont men U dadelijk de oude apotheek, maar deze heeft weinig karakteristieks meer over. Daarentegen is de prachtige kruisgang, die de binnenplaats, vol bloemen en vruchtendragende oranjeboomen, omsluit, weer van een wondere bekooring. We zitten op een der warme steenen banken in de zon en laten de half verdroogde oranjebloesem door onze vingers glijden. Kijk, daar staat een beeldje van den Heiligen Franciscus, aan wien het klooster gewijd is. Hoe vriendelijk ziet de zachtmoedige heilige op ons neer. Heerlijk is het om hier te zitten en te kijken naar de rozen en de arons-

kelken in de potten op den muur. Het grijze klooster, de prachtige klavermotieven van de Gothische zuilen der kruisgang, het leent zich uitmuntend voor een aquarel. Maar zal het mij gelukken den vrede, het van de wereld afgestorvene van dezen kloosterhof daarin te leggen? Ook het Dominicanerklooster bezit zulk een binnenhof. Toch vind ik dezen bekoorlijker, vriendelijker, met den prachtige boom in den hoek, vol rijpe vruchten en bloesems tegelijkertijd. O, je kunt hier je tijd verdroomen; in dit gebenedijde hoekje is het goed te toeven. Maar buiten lokt ons weer de zonnige straat en het gedoe van moderne menschen. Toch lijkt het wel of in Dubrovnik het oude meer recht van spreken heeft, dan waar ook. Getroffen blijven we staan voor een zonderlinge, polygonale, over-

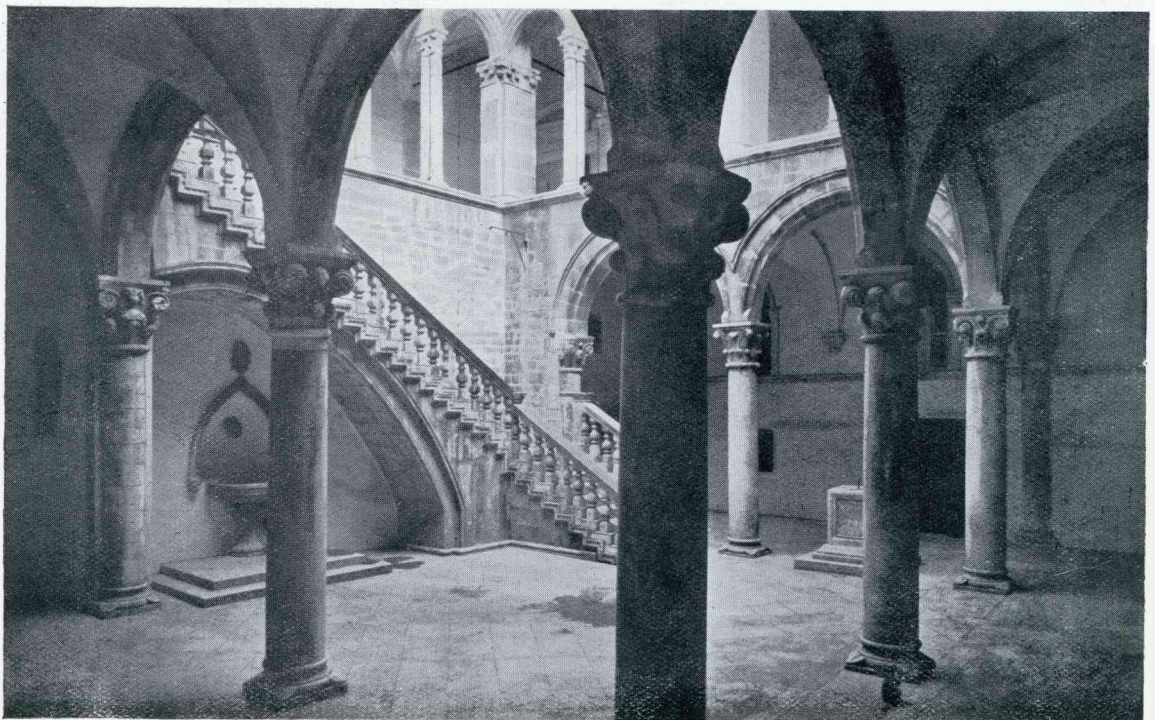
dekte bron, eveneens het werk van Onofrio di la Cava, den Napolitaanschen beeldhouwer en architect. Hier is de uitmonding van de waterleiding, die sinds 1440 de stad van water voorziet, dat 8 mijlen verder ontspringt. Dubrovnik behoort tot die plekjes op aarde, die men nooit vergeet. De charme van deze stad zetelt niet alleen in het natuurschoon dat haar omringt en dat overvloedig te vinden is. Veel eer moet men deze zoeken in het wonder, dat een zoo zeldzaam beeld van middeleeuwen en barokperiode in haar prachtige gebouwen, curieuse straten en gangen, geweldige bastions gespaard is gebleven en ons spreekt van een samenleving, die er wel geheel anders heeft uitgezien dan de onze, maar waarin ongetwijfeld plaats is geweest voor kunstzin en cultuur. En kunnen wij dat van de onze zeggen?

AVOND

Zacht zweven de witte nevels
Over het verlaten ven,
De sterren flonkeren helder
Zenden een groet aan hen.

Door 't bosch en over de heide
Ruischt de nachtwind stil;
In alles spreekt God's liefde
Voor wie maar luist'ren wil.

S. v. H.

DE BINNENHOF VAN HET RECTORENPALEIS TE DUBROVNIK

De Arenpalm (*Arenga Pinnata*) in de Minahassa

DOOR J. H. R. BROEDER

MORGEN!" riep Junus ons vriendelijk toe en terwijl hij op de plaats rust maakte en wij hem teruggroetten, zette hij den bamboekoker, dien hij op zijn rug droeg, naast zich neer en vroeg ons (in het Maleisch) of wij wat drinken wilden ¹⁾. ☞ Omdat Junus het zoo vriendelijk aanbood en wij wel trek hadden in een teug verse sagowere, sloegen wij het aanbod niet af; Junus plukte eenige flinke groote bladeren, die hij handig tot tuiten vouwde en spoedig genoten we van den frisschen dronk. ☞ Slechts na heel veel moeite gelukte het, Junus te bewegen voor zijn goede gaven een geldelijke vergoeding aan te nemen; op latere tochten bleek ons, dat de sagoweretappers er prijs op stellen den Europeaan dien ze ontmoeten een dronk van hun tapsel te kunnen aanbieden, waarbij het soms als een onvriendelijkheid wordt aangemerkt, als men op het aanbod niet ingaat, terwijl de geldelijke vergoeding, hoewel meestal wel aangenomen, er volgens de opvatting van den Minahasser eigenlijk niet bij hoort. ☞ Hoewel de arènpalm (vroeger in de plaats van *arenga pinnata* ook wel *arenga saccharifera* genaamd) over den heelen Indischen archipel verspreid voorkomt, was het ons op onze verschillende zwerftochten door de Minahassa opgevallen, dat men hem hier opmerkelijk veel vindt, hetgeen ons aanleiding gaf, eens na te gaan, van welke beteekenis de arèn wel is voor den Minahasser. ☞ Bij dit onderzoek dan bevonden wij, dat de arèn wel op de allereerste plaats van beteekenis is voor de winning van de sagowere, een soort palmwijn, zouden we kunnen zeggen, die als volksdrank dusdanig is verbreid, dat men zijn beteekenis kan vergelijken met die van het biertje in de Noordelijke en die

¹⁾ Merk hier op, dat de groet in het Nederlandsch werd gegeven; „morgen” of „daag!” kent vrijwel elke Minahasser, maar om te voorkomen, dat men naar aanleiding van den Hollandschen groet meer kennis der Nederlandsche taal zou veronderstellen, wordt het gesprek direct in het Maleisch voortgezet. Dit is een specifiek Minahassaasch verschijnsel onder de minder ontwikkelde bevolking.

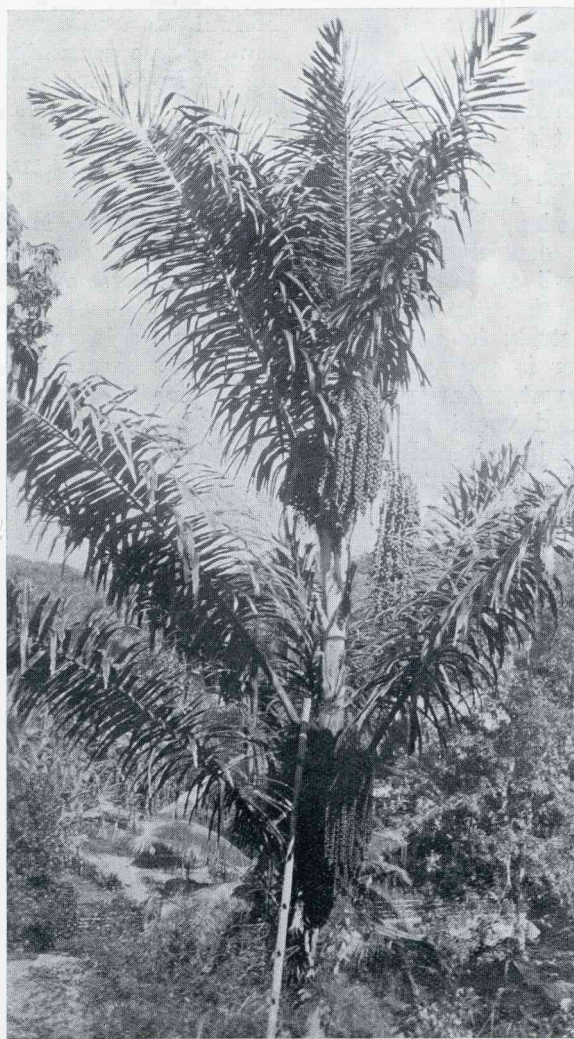
BIJ HET SAN MICHELE-KERKHOF TE DUBROVNIK

DE POSTGANG TE DUBROVNIK

der landwijnen in de Zuidelijke staten van Europa. ☞ Wel viel ons hierbij op, dat, hoe verder wij van de hoofdwegen afdaalden en hoe meer wij het gebergte introkken, des te duidelijker de oorspronkelijke beteekenis van de sagowere als volksdrank bleek; in de groote dessa's en in Menado hebben de meer geciviliseerden de sagowere vervangen door bier, wijn en meer geconcentreerden alcohol, hoewel er toch altijd nog een zeer groote kern overblijft, voor wie de importdranken onbetaalbaar blijven en die zich daarom aan de sagowere blijft houden. Zoo worden bijvoorbeeld in de gemeente Menado vergunningen verstrekt voor den verkoop van sagowere en dat deze vergunningen van beteekenis zijn, moge blijken uit het feit, dat in 1932 tien vergunningen werden uitgereikt, die der gemeente ongeveer f 14000.— aan pacht opbrachten. Als men hierbij eens bedenkt, dat een flesch sagowere van circa $\frac{3}{4}$ liter 10 cent kost, dan krijgt men zoo ongeveer wel een idee van hetgeen er in dezen volksdrank omgaat, want behalve aan de openbare verkoopplaatsen wordt er nog menig kokertje klandestien verkocht en geledigd. ☞ Over het algemeen merkt men op, dat er betrekkelijk weinig Westerlingen zijn, die de sagowere kunnen apprecieeren en ik meen dat te moeten toeschrijven aan de wijze, waarop zij, althans wat de Minahassa betreft, wordt behandeld. De sagowere, goed gezeeft, als een heldere drank opgediend in een glas, een klein tikje gegist en niet door toevoeging van *xylocarpus*-schors of iets anders (*garcinia picorrhiza*, in de inheemsche taal *pamoelie* genaamd) bitter en dik gemaakt, mist den sterken, zoetzuren en eenigszins weëen geur, die de sagowere uit oude, meermalen gebruikte kokers kenmerkt en is dan een zoete, min of meer prikkelende drank, die vrijwel een ieder kan waardeeren. Men drinke er evenwel met mate van, want eenige glazen van dezen most, vooral zoo versch van den boom, komen den goeden gang van zaken al te zeer ten goede. ☞ Wij zullen nu het winnen van de sagowere eens nader bekijken, nadat we een korte beschouwing hebben geleverd van den arènpalm en het nut zijner bijproducten. ☞ De arèn dan komt voor van zeehoogte tot ongeveer 1400 meter boven den zeespiegel; hij behoort tot de palmachtigen en wordt voort-

geplant door middel van zaden, waaruit zich de bekende boomen ontwikkelen, welke na 8 à 10 jaar tapbaar worden. Deze arènpalmen zijn alles behalve sierlijke boomen, integendeel, ze zijn van een tamelijk slordig uiterlijk. De rechtopgaande stammen, tot 25 meter hoog, waarmede de bladscheden stevig vergroeid zijn, zijn aan den voet dier bladscheden omgeven door een net van lange zwarte haren, die veel overeenkomst hebben met paardeharen, ongeordend en doorweven met grove draden, terwijl dat geheel als het ware bijeen wordt gehouden door zwartgekleurde stevige pennen. De bladeren zijn gevind, groot en stevig gebouwd met zware kruidachtige hoofdnerven en van een diepgroene kleur. ☼ Van de zwarte haren (gemoetoe genaamd) weten de Minahassers een ruige, maar zeer stevige touwsoort te draaien, (tali gemoetoe, ook wel tali doek genaamd) die voor velerlei doeleinden geschikt is. Zoo ziet men bijvoorbeeld op de Inlandsche prauwen nagenoeg uitsluitend tali gemoetoe gebruiken als touwwerk voor de zeilen, de visschers gebruiken voor hun netten vrijwel uitsluitend deze touwsoort, terwijl in het huishoudelijke leven van den eenvoudigen „tani” (d.i. landbouwer) het gemoetoe-touw een belangrijke rol speelt; ik denk hierbij aan allerlei bindwerk in den primitieven woningbouw, het tuigwerk voor trekossen en paarden, enz. De harde zwarte pennen (die op afb. in het volgend nummer zichtbaar zijn), die de gemoetoe a.h.w. bijeenhouden, hebben in den ouden tijd de

ARENPALM MET AAN DEN TOP TWEE TROSSEN VRUCHTEN VAN DE VROUWELIJKE BLOEM, LAGER EEN TROS MANNELIJKE BLOEMEN (ONGEOPEND)

plaats ingenomen, die niet voor eigen gebruik de ganzepen in Europa innam onder de schrijfbehoeften; thans ziet men de scherpe harde punten dezer pennen nog wel gebruiken aan de uiteinden van den drietand, waarmede men de Minahassers op de vischvangst ziet uitgaan; veel nut hebben ze overigens niet. ☼ De gemoetoe wordt verder nog gebruikt voor dakbedekking en voor het vervaardigen van huisvegers. ☼ De grootere nerven der bladeren worden verwerkt tot tuinbezems, (sapoe lidi) die men over heel Indië algemeen ziet gebruiken; de fijnere en ietwat kortere nerven, wat slapper van structuur, leveren de kortere bezems, welke onmisbaar zijn om, alvorens de klamboe van het bed te sluiten, de muskieten hieruit te verjagen. ☼ De lange, zeer taaie vezels worden thans nog veelvuldig verwerkt tot buitengewoon sterke en zeer duurzame vischlijnen; het vereischt evenwel veel geduld en nauwgezetheid om uit dit materiaal goede vischlijnen te draaien; men ziet dit werk dan ook alleen ouderen van dagen doen, als regel voor eigen gebruik. ☼ De bladeren hebben weinig practisch nut,

IN DE LINKERHAND HOUDT DE MAN EENIGE RISTEN VIJGVORMIGE VRUCHTEN, IN DE RECHTERHAND RISTEN CIRKELVORMIGE ONGEOPENDE MANNELIJKE BLOEMEN

ren en verteren ze spoedig; alleen de jonge bladeren ziet men wel gebruikt als dekblaadje bij het draaien van strootjes (inlandsche sigaret) nadat ze van de nerf zijn ontdaan, gedroogd en gladgestreken. ☼ Dan resten tenslotte nog de stam en de wortels, die ook weer hun afzonderlijk nut hebben; uit den stam bereidt men in tijden van voedselschaarschte sago-meel, terwijl de wortels, na in water te zijn geweekt en van de buitenhuid te zijn ontdaan, zich gemakkelijk laten splitsen en dan een uitstekend, duurzaam vlechtmateriaal leveren voor diverse huishoudelijke artikelen. Vooral de Sangireezen zijn hierin knap. In de Minahassa vindt men dergelijk werk al heel weinig meer, omdat men liever de geïmporteerde overeenkomstige artikelen koopt, die op het oog vaak aantrekkelijker zijn. Mevrouw Kloppenburg, die groote bekendheid geniet in Indië door haar boek over geneeskrachtige kruiden, kent aan de thee, getrokken van de wortels van den arènpalm, de eigenschap toe, dat zij blaassteen vergruist. ☼ Hoewel hiermede nog lang niet alles is verteld van den arènpalm en zijn bijproducten, meen ik in elk geval de hoofdzaken van de bijproducten te hebben behandeld, waaruit meer dan duidelijk het groote nut van dezen palm voor den Minahasser naar voren is gebracht. Het is, zooals uit het bovenstaande valt af te leiden, voornamelijk de Minahasser van het binnenland, die met de bijproducten van den arènpalm zijn voordeel doet; wat hij hiervan nodig heeft, kan hij ten allen tijde in Menado verkoopen.

(Slot volgt)

Azalea's

TEGEN Kerstmis beginnen de bloeiende Azalea's weer te komen in étalages van bloemwinkels en in de kassen der kweekers. Wie zijn plant in huiskamer of serre overhoudt, ziet om dezen tijd de knoppen al zwellen en al zal de bloei later vallen dan bij de eerstgenoemde planten, toch komen de bloemen vast en zeker voor den dag! ☼ Er zijn enkele en dubbele Azalea's. Vroeger kende men uitsluitend de dubbele. De vorm van die ouderwetsche planten was ook geheel anders dan die van de „moderne” exemplaren: onze grootmoeders hielden van groote, platte planten met een ronde, vlakke kruin. Tegenwoordig voelen wij meer voor een lossen struikvorm, wat ook wél zoo natuurlijk staat. Daarbij zijn dan de enkelbloemige soorten in den handel gekomen, die juist in den struikvorm zoo mooi tot hun recht komen. De foto dat wel. 't Is de enkelbloe-

mige Azalea indica Madame Mélanie, met groote zacht zalmrose bloemen. De kleurvariaties in de tegenwoordige Azalea's zijn schier eindeloos: wit, paarsrood, steenrood, terracotta, rose, zalmkleur en tusschenliggende tinten; enkel- en dubbelbloemig en vaak al heel jong bloeiende, zijn de Azalea's in oneindig veel grootten en modellen te krijgen. En het prettigste van deze plant is, dat zij zoo uitstekend overgehouden kan worden, zoodat we er jaar op jaar plezier van hebben. Een Azalea, nog altijd het geschenk bij uitnemendheid bij feestelijke gelegenheden, kan zoodoende nog tijden later de herinnering aan een blijden dag te voorschijn roepen. — Hoe behandelen wij zoo'n plant? ☞ Komt zij bloeiende en wel van den bloemist, dan zetten wij haar in een licht en niet te warm vertrek; in geen geval boven de 60 gr. Fahrenheit. Veel water is een vereischte. Na den bloei minderen wij het begieten wat, maar zorgen er toch wel voor, dat de plant voortdurend vocht krijgt; de aarde mag niet uitdrogen. Einde Mei stulpen we de plant uit den pot en kiezen een lichtbeschaduwde, beschutte plaats in den tuin uit, waar we haar opplanten in een mengsel van oude bladaarde, ouden boschgrond, wat turfmoel en goed verteerd mest. Daar laten wij onze Azalea rustig staan en zorgen ervoor, dat de plant geregeld voldoende water krijgt. — Vóór de eerste nachtvorsten halen wij de plant binnen en potten haar met een flinke kluit op. Eerst laten wij haar heel koel doch licht staan (50 gr. Fahrenheit) en geven geregeld goed water. Niet lang duurt het dan meer of de knoppen komen voor den dag. Langzamerhand kan de kamertemperatuur nu wat hooger worden en de watervoorziening rijkelijker. Droge warmte is funest; voor waterdamp in de lucht zorgen we, door geregeld iederen morgen de plant met lauw water af te spuiten. In een gewone lichte serre of kamer zal zoo'n Azalea dan tegen einde Februari in vollen bloei staan; met afsputten zij men dan voorzichtig, omdat vooral witte Azalea's licht door het vocht gevlekte bloembladeren krijgen. ☞ Met wat zorg en ambitie is het uitstekend mogelijk, een Azaleaplant jaren achtereen mooi en rijk in bloei te krijgen. En daar er al heel kleine sterke plantjes te krijgen zijn, is de aanschaf tegenwoordig werkelijk zoo kostbaar niet meer. L. S.

Foto v. Tubergen

AZALEA INDICA MAD. MÉLANIE

Mijn cadeau van Prins Carnaval

(Slot van bladz. 93)

IK maak je mijn compliment", antwoordde ik, nog geheel buiten adem van het harde loopen. „Waar zijn ze nu?" ☞ „Daar hebt u ze! Gaat u hier staan" — hij trok mij wat op zij — „en let u goed op, wat er gaat gebeuren". ☞ Springend en dansend kwamen de Buttenmandläufer nader, omringd door een joelende menigte. Ze hadden zich met stroobossen, oude kleeren en maskers dusdanig toegetakeld, dat ze meer leken op boosaardige duivels, dan op menselijke wezens. Vlak bij het Wirtshaus nam de langste van allen een aanloop en sprong met een zwaai over een hoog hek heen. ☞ „Hoerah!" juichte men hem toe. „Seppl, das hast du gut gemacht", en Wastl, die luidkeels met de bijvalsbetuigingen had ingestemd, legde mij uit, dat hij, die onder de Buttenmandläufer het makkelijkst de hindernissen neemt, welke hem in den weg worden gelegd, op zoo'n dag het hoogste aanzien geniet. Inmiddels begonnen de twaalf Burschen op verschillende instrumenten een heidensch lawaai te maken, dat zoo lang duurde, totdat de Wirt hen op bier en Schnaps trakteerde en nadat Seppl, de hoogspringer, eene redevoering had gehouden, waarin hij onder meer de levenswandel van eenige weinig beminde dorpelingen aan de kaak stelde, hetgeen eene algemeene vroolijkheid ten gevolge had, trokken

ze verder om elders hun geluk te beproeven. ☞ Ik spoedde mij nu naar den bakkerswinkel, waar ik tegelijk met Frau Meindl, de bakkersvrouw, die blijkbaar ook naar de vertooning was gaan kijken, aankwam. ☞ „Bent u het?" vroeg ze, „ik had al niet meer op u gerekend". ☞ „Ja, het is door het weer en den slechten weg iets later geworden", antwoordde ik. „Je hebt toch nog niet alle poppen verkocht?" ☞ „Natuurlijk niet", lachte haar man, die net met een groot bakblik vol heerlijke, geurende, versche koeken in den winkel verscheen. „Hier is nieuwe voorraad". ☞ Een poosje later stapte ik met een zak vol lekkers naar de postvrouw, wier huisje het eerst op mijn weg lag. ☞ „Grüss Gott!" zei ik, mij bukkend, om de lage keuken binnen te treden. „Zijn de kinderen thuis, vrouw Lehnert?" ☞ „Du liebe Zeit! daar is mevrouw. Gaat u ze weer bederven?" ☞ „Zeker, dat hoort bij de jeugd", glimlachte ik, op de oude, leeren canapee plaats nemend. „Zijn ze in de buurt?" ☞ „Ik zal ze dadelijk halen. Hansl, Rosl!" riep ze het raam openend, „komt dadelijk hier". ☞ „Ja, was sagt ihr denn?" vroeg ze, toen ik ieder van de kleuters een groote pop van koek en een builtje met suikerboonen in de handen stopte. ☞ „Vergelst Gott", fluissterde Rosl schuchter, terwijl ze haar vuurrood gezichtje in de rokken van hare moeder verborg. Maar Hansl, die ouder

was en daarom ook meer moed bezat, informeerde met een helder stemmetje: „Und was hast du heut gekriegt?" ☞ „Ik? Niets", antwoordde ik. ☞ Onderzoekend keek hij mij aan. ☞ „Bist du denn nicht brav gewesen?" klonk het verbaasd over zulk een ongehoord feit. ☞ „Ik geloof het eigenlijk wel", zei ik, hem in de wangen knijpend. ☞ „Maar waarom heeft prins Carnaval je dan niets gegeven?" zette mijn kleine vriendje met pijnlijke nauwgezetheid het verhoor voort. ☞ Ja, daar wist ik zoo gauw geen antwoord op en ik wilde er mij net met een grapje van afmaken, toen opeens Frau Lehnert tusschenbeiden kwam en zei: „Prins Carnaval heeft mevrouw niet vergeten, Hansl". ☞ „Wat bedoel je nu?" vroeg ik, op mijn beurt verbaasd. ☞ „Dat zult u dadelijk merken", lachte

ze, geheimzinnig de keuken verlatend. ☞ „Misschien komt hij zelf", knikte Hansl met een gewichtig gezichtje. ☞ Rosl's lipjes begonnen bij dit bericht verraderlijk te trillen. Met groote angstoogen staarde ze hem aan. Daar ik een huilbui vreesde, trok ik haar naar mij toe. „Niet bang zijn, kleintje, er gebeurt immers niets", troostte ik. Ze was er zeker in snikken uitgebarsten, indien niet op hetzelfde oogenblik de moeder was teruggekomen. ☞ „Kijk kinders!" riep deze, „dat heeft prins Carnaval bij ons voor mevrouw gebracht", en meteen overhandigde ze mij een heerlijke, dikke worst. ☞ „Maar Frau Lehnert", zei ik, diep geroerd over dit vorstelijke geschenk van het vriendelijke vrouwtje, dat het dikwijls niet makkelijk in haar leven had en evenals haar man hard voor het dagelijksch brood moest ploeteren. „Hoe moet ik je daarvoor bedanken?" Ik schudde haar hartelijk beide handen. ☞ „Laat het u goed smaken", lachte ze verheugd. „Ik had u al lang wat willen geven, maar wist nooit wat, totdat ik plotseling daarnet op deze gedachte kwam". ☞ „We zullen er van smullen", verzekerde ik opstaande. ☞ „Gaat u al weg, wilt u niet nog wat bij de kachel blijven zitten?" ☞ „Ik heb het niets koud meer en moet nu heusch verder. Hier is mijn postzak, doe je er de brieven en couranten in, dan haal ik hem over een uurtje op". ☞ En verder trok ik met mijn hond de witte wereld in, de worst onder mijn arm geklemd en in mijn hart een warm gevoel van dankbaarheid voor het kostelijke bewijs van vriendschap op dezen vastenavond.